

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระพุทธรูปที่ว่า
ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้
An Analytical Study of Buddha's saying:
If the Sangha wants to abolish some minor rules, it may

พระมหาวัชรธรรม ญาณกิตติ*

Phramaha Warantorn Yanakitti

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม**

Maechee Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร***

Orachon Kraichakr

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: warantorn999@gmail.com

Received: February 01, 2023

Revised: February 14, 2023

Accepted: February 16, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พระพุทธรูปในมหาปรินิพพานสูตรที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ การศึกษาในครั้งนี้ดำเนินการด้วยการพิจารณาคัมภีร์ที่อธิบายพระพุทธรูปนี้โดยตรง และด้วยการพิจารณาหลักการในพระไตรปิฎก ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสพระดำรัสนี้เพื่อทรงอนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย แต่พระองค์ตรัสเพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ฉะนั้น พระพุทธรูปที่ว่านี้จึงไม่ควรถูกนำไปใช้เป็นเหตุผลหรือเป็นข้ออ้างในการถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพราะว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุประพฤตินิสัย การมีความคิดที่จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยโดยใช้พระพุทธรูปดังกล่าวเป็นเหตุผล ย่อมเท่ากับว่าเป็นการทำลายหลักการของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์; พระพุทธรูป; สิกขาบทเล็กน้อย; สงฆ์

* นักวิชาการอิสระ และ ศิษย์เก่าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) ภาคพิเศษ Independent Scholar & Alumni of Master of Arts Special Program (Buddhism Studies)

** ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม Asst.Prof.Dr.Maechee Kritsana Raksachom บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** ผศ.พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร Adjunct Asst.Prof.Dr.Orachon Kraichakr บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

This academic article has the objective of analyzing Buddha's saying in the Mahāparinibbanasutta: If the Sangha wants to abolish some minor rules, it may. This study was conducted by considering scriptures that directly describe Buddha's saying and by considering the principles in the Tripitaka. The study found 1) The Buddha did not speak to allow the monks to abolish their minor rules, but he spoke to test the minds of the monks in Buddhism. This Buddha's saying should not be used as a reason or an excuse for abolishing some minor rules because he established rules to prevent monks from misbehaving. Therefore, having the idea to abolish some minor rules by using mentioned Buddha's saying as a reason is equivalent to destroying the principles of Buddhism.

Keywords: Analytical Study; Buddha's saying; Minor rules; Sangha

บทนำ

ในมหาปรินิพพานสูตร พระพุทธเจ้าได้รับสั่งกับพระอานนท์ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไว้ว่า อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้^๑ ต่อมา เมื่อพระมหากัสสปะกับพระภิกษุจำนวน ๕๐๐ รูป ร่วมกันทำสังคายนาพระธรรมวินัย ณ ถ้าสัตบรรณคูหา กรุงราชคฤห์ พระอานนท์จึงได้แจ้งต่อที่ประชุมว่า พระพุทธเจ้าเมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ตรัสว่า เมื่อเราล่วงลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ แต่ข้าพเจ้าไม่ได้ทูลถาม พระพุทธองค์ว่า สิกขาบทไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย ลำดับนั้น เหล่าพระภิกษุในที่ประชุมจึงแสดงความเห็นตามทัศนะของตน กล่าวคือ พระภิกษุบางกลุ่ม กล่าวว่า ยกเว้นปาราชิก ๔ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระภิกษุบางกลุ่ม กล่าวว่า ยกเว้นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระภิกษุบางกลุ่ม กล่าวว่า ยกเว้นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระภิกษุบางกลุ่ม กล่าวว่า ยกเว้นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระภิกษุบางกลุ่ม กล่าวว่า ยกเว้นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระภิกษุบางกลุ่ม กล่าวว่า ยกเว้นปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนิยต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย^๒

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕.

^๒ วิ.จ. (บาลี) ๗/๔๔๑/๓๘๑-๓๘๒.

จะอย่างไรก็ตาม พระมหากัสสปะในฐานะที่เป็นประธานการทำสังคายนาครั้งนั้น จึงได้แจ้งต่อที่ประชุมว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขาบทของเราทั้งหลายที่ปรากฏแก่เหล่าคฤหัสถ์ก็มีอยู่ แม้คฤหัสถ์ย่อมรู้ว่า สิ่งนี้ย่อมสมควรแก่เหล่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร สิ่งนี้ย่อมไม่สมควรแก่เหล่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร ถ้าเราจักถอนสิกขาบทเล็กน้อยไซ้ร้ จักมีผู้กล่าวว่า เหล่าพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรสมათานรักษาสิกขาบทตราบเท่าที่ พระศาสดาดำรงพระชนม์ชีพอยู่เท่านั้น เมื่อพระศาสดาเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้กลับไม่สมათานรักษาสิกขาบทเหล่านี้ ดังนั้นสงฆ์จึงไม่ควรบัญญัติสิกขาบทที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ควรถอนสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้ ควรสมათานประพุดติสิกขาบทตามที่บัญญัติ เมื่อพระมหา กัสสปะได้แจ้งที่ประชุมตามข้อความดังกล่าว พระภิกษุทุกรูปหนึ่งน้อมรับการตัดสินใจของท่าน ไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้านเลย^๖

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า พระภิกษุที่เข้าร่วมทำสังคายนาในครั้งนั้น ประสงค์จะรักษาสิกขาบทไว้ทุกสิกขาบท ไม่ได้มีเจตนาอยากจะทำสิกขาบทอย่างแน่นอน แม้พระภิกษุหลายกลุ่มจะแสดงความเห็นว่า ยกเว้นสิกขาบทนั้นสิกขาบทนี้ สิกขาบทที่เหลือเป็นสิกขาบทเล็กน้อย ท่านเหล่านั้นต้องการมีปฏิกริยาโต้ตอบหรือแสดงความเห็นตอบรับพระอานนท์เท่านั้น ที่ผู้เขียนมีทัศนะเช่นนี้ เพราะว่า สมันตปาสาทิกอารรธกถา ได้อธิบายคุณสมบัติของพระภิกษุที่เข้าร่วมการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ไว้ว่า พระภิกษุที่เข้าร่วมสังคายนาเป็นพระชีนาสพผู้ได้วิชา ๓ ทรงพระไตรปิฎก บรรลุปฏิสัมภทา มีอานุภาพมาก โดยมากล้วนเป็นพระภิกษุที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ^๗ จะอย่างไรก็ตาม หากเราวิเคราะห์เหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า พระภิกษุที่เข้าร่วมทำสังคายนาในครั้งนั้นต้องการจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยจริง ๆ แต่ท่านตกลงกันไม่ได้ว่า สิกขาบทไหนบ้างเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะจึงได้ตัดบทด้วยการแจ้งที่ประชุมว่า พวกเราไม่ควรบัญญัติสิกขาบทที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ควรเพิกถอนสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้ ควรสมათานประพุดติสิกขาบทตามที่บัญญัติ การวิเคราะห์เช่นนี้น้อมขัดแย้งกับหลักความอัศจรรย์ของพระธรรมวินัยที่ว่า สิกขาบทใดที่เราบัญญัติแก่เหล่าสาวกของเรา สาวกเหล่านั้นย่อมไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้นแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต นี่เป็นความอัศจรรย์ของพระธรรมวินัยข้อที่ ๒^๘ หมายความว่า เหล่าสาวกของพระพุทธเจ้าย่อมไม่ยอมล่วงละเมิดสิกขาบทที่บัญญัติไว้ ฉะนั้น การถอนสิกขาบทเล็กน้อยซึ่งเป็นเรื่องที่ใหญ่กว่าการล่วงละเมิดสิกขาบท ท่านย่อมไม่กระทำอย่างแน่นอน

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า พระมหากัสสปะและพระภิกษุทุกรูปที่เข้าร่วมการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ไม่ประสงค์จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยแม้เพียงข้อเดียว การไม่ถอนสิกขาบทเล็กน้อยในครั้งนั้น ได้กลายเป็นกฎเกณฑ์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ว่า ไม่เพิกถอน ไม่บัญญัติเพิ่ม รักษาไว้ตามเดิม พระพุทธศาสนา

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๒/๓๘๒-๓๘๓.

^๗ วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/-/๙.

^๘ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๕/๒๘๒.

เถรวาทจึงเป็นพวกอนุรักษนิยม (conservative)^๖ จะอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน คณะสงฆ์ไทยที่เป็นพระพุทธรศาสนาิกายเถรวาท ได้มีเหตุการณ์มัวหมองจนสิ้นคลอนความศรัทธาเลื่อมใสของชาวพุทธบางกลุ่ม ฉะนั้น นักวิชาการท่านหนึ่งที่มีนามสมมติว่า ธรรมปาลา ได้นำพระพุทธรพจน์ที่ว่า อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ มาเป็นข้อเสนอในการเพิกถอนสิกขาบทเล็กน้อยบนเว็บไซต์ของประชาไท โดยธรรมปาลาได้อธิบายว่า อาจถึงเวลาที่คณะสงฆ์และชาวพุทธไทย จะต้องพิจารณาพระพุทธรดำรัสร่วมกันอย่างจริงจังโดยยึดพระพุทธรกับพระธรรมเป็นสำคัญมากกว่ามุ่งหวังเพียงปกป้องพระสงฆ์บางกลุ่ม ธรรมปาลาได้เริ่มต้นนำเสนอด้วยการกล่าวถึงสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับเงินทองว่า สิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับเงินทอง คือ สิกขาบทที่ ๑๘ ถึง ข้อที่ ๒๐ แห่งนิสสัคคีย ปาจิตตีย์ พระภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบทดังกล่าวย่อมต้องอาบัติแน่นอน ฉะนั้น พระภิกษุ เมื่อต้องการจะแก้ไขอาบัติ จะต้องสละสิ่งของทรัพย์ หรือวัตถุออกไป จึงจะพ้นจากอาบัติได้ ฉะนั้น สิกขาบทนี้ไม่สามารถตีความเลียบบาลีเป็นอื่นเพื่อปกป้องหมู่คณะของตน และในขณะเดียวกัน ธรรมปาลาได้ยกพระพุทธรพจน์ที่ว่า อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ มาอธิบายว่า พระพุทธรเจ้าทรงให้อำนาจและเสรีภาพแก่สงฆ์ในการพิจารณาเพิกถอนสิกขาบทเล็กน้อย และทรงสนับสนุนความยืดหยุ่นและการเดินสายกลาง และยิ่งไปกว่านี้ ธรรมปาลาได้อธิบายตามความเห็นของตนว่า แม้จะไม่มีข้อระบุที่ชัดเจนว่า สิกขาบทเล็กน้อยคือสิกขาบทข้อไหนบ้าง แต่ชาวพุทธโดยส่วนใหญ่เห็นร่วมกันว่า นิสสัคคียปาจิตตีย์อยู่ในกลุ่มของสิกขาบทที่มีโทษเบา สามารถเพิกถอนได้ หากสงฆ์ปรารถนาจะเพิกถอนร่วมกัน และในช่วงท้าย ธรรมปาลาได้อธิบายว่า การไม่เพิกถอนสิกขาบทเล็กน้อยในครั้ง ปฐมสังคายนา เกิดจากเจตนาดีของพระอรหันตสาวกก็จริง แต่เจตนาที่ดีในอดีตเมื่อสองพันกว่าปีที่ล่วงมาแล้วนั้น ไม่พึงถูกนำมาใช้ประโยชน์แต่เพียงเล็กน้อย แต่ข้างในกลับอนุโลมให้พระภิกษุทำผิดพระวินัยได้ นั้นยังจะเป็นการดูหมิ่นอาจารย์^๗

จะเห็นได้ว่า ธรรมปาลาได้เสนอให้คณะสงฆ์ไทยพิจารณาพระพุทธรพจน์นี้อย่างจริงจังเพื่อเพิกถอนสิกขาบทเล็กน้อย จะอย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของธรรมปาลา เพราะผู้เขียนมีสมมติฐานว่า ธรรมपालาน่าจะอ่านพระพุทธรพจน์ดังกล่าวโดยไม่พิจารณาหลักการในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา แล้วตีความพระพุทธรพจน์ตามความเห็นของตนเพื่อใช้เป็นเหตุผลในการเสนอให้มีการเพิกถอนสิกขาบทเล็กน้อย และที่สำคัญ สิลสูตรได้อธิบายว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเป็นผู้สมบูรณ์ศีล ถึงพร้อมด้วยปาฏิโมกข์ สำราจในปาฏิโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษที่เล็กน้อย

^๖ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอกพิมพ์ไท จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕.

^๗ ดูรายละเอียดได้ใน ธรรมปาลา, “เรื่อง “เงินทอง” กับ “ทางออก” ของคณะสงฆ์ไทย”, ประชาไท, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal> [๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๕].

สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลาย^๘ เนื้อหาของศีลสูตรดังกล่าวสะท้อนให้เราเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุเอาจริงเอาจังกับการรักษาสิกขาบท ไม่ให้พระภิกษุทำความผิดทางกายวาจา และไม่ให้พระภิกษุมองข้ามโทษที่เล็กน้อย ฉะนั้น หากเรายอมรับพระพุทธรูปที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ว่าเป็นพระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อยตามข้อเสนอของธรรมปาลา พระพุทธรูปดังกล่าวนี้จะต้องไปขัดแย้งกับหลักการในศีลสูตรอย่างแน่นอน นอกจากนี้ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการตีความของธรรมปาลาที่ว่า นิสัคคิยาจิตตีย์อยู่ในกลุ่มของสิกขาบทที่มีโทษเบาสามารถเพิกถอนได้ เพราะว่า สิกขาบทในนิสัคคิยาจิตตีย์ไม่ได้เป็นสิกขาบทเล็กน้อยตามข้อเสนอของธรรมปาลาเลย ดังคำอธิบายของพระนาคเสนในมิลินทปัญหาที่ว่า สิกขาบทที่เป็นทุกกฎ ชื่อว่าเป็นสิกขาบทเล็ก สิกขาบทที่เป็นทุกภาสิตชื่อว่าเป็นสิกขาบทน้อย^๙ แม้มิลินทปัญหาจะเป็นคัมภีร์ระดับปกรณวิเสส ไม่ใช่พระไตรปิฎก แต่หลักการในมิลินทปัญหา เราก็ถือกันว่าเป็นหลักการที่สามารถยอมรับได้

อนึ่ง ธรรมปาลาไม่ใช่คนแรกที่เสนอให้พิจารณาพระพุทธรูปนี้เพื่อถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพราะว่า สิกขาบทเล็กน้อยหลายสิกขาบทถูกถอนกันบ้างแล้วในพระพุทธศาสนา มหายาน การถอนสิกขาบทเล็กน้อยในพระพุทธศาสนา มหายานเกิดขึ้นจากการที่พระภิกษุตีความพระพุทธรูปที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ว่าเป็นพระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ Ven. Guang Xing ซึ่งเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มหายาน ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ก่อนที่พระองค์จะปรินิพพาน พระพุทธรูปดังกล่าวนี้มีอยู่ในมหาปริณิพพานสูตร และมีอยู่ในพระวินัยปิฎกของหลายนิกาย เช่น นิกายมหาสังฆิกะ นิกายธรรมคุปตะ นิกายสรวาสตีวาท เป็นต้น พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสนี้เพราะทรงมีพระประสงค์ชัดเจน คือ ต้องการให้พระสงฆ์ยึดหยุ่นในการปฏิบัติตามหลักพระวินัยเพื่อไม่ให้พระสงฆ์เกิดความยากลำบากในการเผยแพร่ธรรมะ พร้อมกันนั้น Ven. Guang Xing ได้ยกตัวอย่างหลายเรื่องมาสนับสนุนเหตุผลของตนเกี่ยวกับความจำเป็นในการถอนสิกขาบทเล็กน้อย เช่น เรื่องอาหาร พระภิกษุในครั้งพุทธกาล จะออกบิณฑบาตเลี้ยงชีพ ไม่ฉันอาหารในเวลาเย็น ไม่เก็บอาหารที่ได้มาไว้ฉันในวันถัดไป ภายหลัง เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาในจีน พระภิกษุในจีนได้ออกบิณฑบาต แต่กลับถูกชาวบ้านวิพากษ์วิจารณ์ พระภิกษุในจีนจึงยกเลิกการบิณฑบาต หันมาทำอาชีพเพาะปลูกข้าวเลี้ยงชีวิต เพราะ Chan Master Daoyi กล่าวว่า ไม่ทำงาน ไม่มีข้าวกิน (No work No food) หรือเรื่องการฉันอาหารมือเย็น พระภิกษุในจีน เกาหลี ญี่ปุ่น ล้วนฉันอาหารมือเย็น เพราะพระภิกษุในประเทศเหล่านี้ทำงานด้วยตนเอง หนักบ้างเบาบ้าง และอากาศก็หนาวเย็น โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว ฉะนั้น อาหารจึงมีความจำเป็นสำหรับ

^๘ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒/๒๒.

^๙ มิลินท. (ไทย) ๑/๑/๒๒๓.

การอยู่รอด^{๑๐} จะอย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับทัศนะของ Ven. Guang Xing ที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงยึดหยุ่นในการปฏิบัติตามพระวินัยโดยเฉพาะสิกขาบทเล็กน้อย พระพุทธองค์ไม่ต้องการให้พระสงฆ์อึดอัดหรือเกิดความลำบากในการเผยแผ่พระธรรม เพราะว่า ในอัคคิกขันโธปมสูตร ระบุข้อมูลชัดเจนว่า พระภิกษุที่ตามเสด็จพระพุทธเจ้ามี ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ต้องอาบัติหนัก กลุ่มที่ ๒ ต้องอาบัติเบา กลุ่มที่ ๓ มีศีลบริสุทธิ์ พระพุทธองค์ได้แสดงธรรม ชี้โทษของการไม่รักษาศีลแก่พระภิกษุเหล่านั้น พระภิกษุกลุ่มที่ ๑ ถึงกลับเลือดกระอักออกจากปากแล้วขอลาสิกขาไปเป็นฆราวาส พระภิกษุกลุ่มที่ ๒ บางรูปลาสิกขาไปบวชเป็นสามเณร บางรูปลาสิกขาไปเป็นฆราวาส ส่วนพระภิกษุกลุ่มที่ ๓ ได้บรรลุธรรมเพราะมีศีลบริสุทธิ์ เนื้อหาของอัคคิกขันโธปมสูตรดังกล่าวชี้ให้เราเห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงปรับเปลี่ยนสิกขาบทให้พระภิกษุปฏิบัติตามได้สะดวก แต่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม ชี้โทษของการไม่รักษาหรือไม่ปฏิบัติตามสิกขาบท^{๑๑} ฉะนั้น ทัศนะดังกล่าวของ Ven. Guang Xing จึงเข้ากันไม่ได้กับหลักฐานในพระไตรปิฎก แม้ Ven. Guang Xing จะอ้างเหตุผลว่า สภาพแวดล้อมหรือสังคมไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติตามพระวินัย บางข้อก็ตาม แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า การหาวิธีการที่เหมาะสมและการชี้แจงให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจ เป็นเรื่องที่สำคัญ ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่ก็จำเป็นต้องกระทำเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา ดังที่ Bhikkhu Khantipālo ได้กล่าวว่า พระภิกษุที่ดำเนินการปฏิรูปพระวินัยด้วยการถอนสิกขาบทเล็กน้อย ย่อมเป็นผู้ที่ก่ออาบัติอยู่เนื่อง ๆ เพราะไม่เห็นคุณค่าของสิกขาบท และเป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในแนวทางของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติไปสู่พระนิพพาน พระภิกษุจึงไม่ควรเปลี่ยนแปลงพระวินัย แต่พระภิกษุควรเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อรักษาพระวินัย^{๑๒}

จะอย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยเนื้อความในพระพุทธพจน์มีอยู่ ๒ แบบด้วยกัน คือ ๑) เนยยัตถะ หมายถึง เนื้อความที่จะต้องตีความ หรือขยายความเพื่อเข้าถึงพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ บุคคล หรือ สมมติสังขะ ๒) นิตถะ หมายถึง เนื้อความที่ไม่จำเป็นจะต้องตีความ หรือขยายความ เพราะมีใจความที่ชัดเจนอยู่แล้วในตัว เช่น เรื่องไตรลักษณ์ หรือ ปรมัตถสังขะ^{๑๓} โดย พระพุทธพจน์ในมหาปริณิพพานสูตรที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ จัดอยู่ในประเภทเนยยัตถะ เพราะพระวินัยเป็นระดับสมมติสังขะ การจะเข้าใจพระวินัยในบางประเด็น จำเป็นจะต้องอาศัยการวิเคราะห์และการตีความ ดังนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์พระพุทพจน์

^{๑๐} Assistant Professor Ven. Guang Xing, “The Questions of Lesser and Minor Rules”, *Journal of International Buddhist Studies (JIBS)*, Vol. 2 (December 2010) : 68-70.

^{๑๑} อ.ส.ตต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๒/๑๖๕.

^{๑๒} Bhikkhu Khantipāl, *The Buddhist Monk's Discipline Some Points Explained for Laypeople*, (Kandy Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1984), p. 12, 14.

^{๑๓} พระมหาสมบุญ ฐตฺถิโก, *การตีความในพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เซ็นจูรี, ๒๕๖๑), หน้า ๓๗.

ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ เพื่อที่จะทราบว่ พระพุทฺธเจ้าตรัส พระดำรัสนี้เพื่อทรงอนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย หรือว่า เพื่อพระประสงค์อย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง กับการถอนสิกขาบทเล็กน้อย ส่วนวิธีการศึกษาในครั้งนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์พระพุทฺพจน์ดังกล่าวตาม คัมภีร์อธิบาย และวิเคราะห์ด้วยการพิจารณาหลักการในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ เพื่อจะได้เข้าใจความหมาย และวัตถุประสงค์ของพระพุทฺพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ได้อย่างถูกต้อง

การวิเคราะห์ตามคัมภีร์อธิบาย: มลทินปัญหา

มลทินปัญหาเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมบทสนทนาธรรมะระหว่างพระยามลทินกับพระนาคเสน ปัญหา ที่พระยามลทินได้ตรัสถามพระนาคเสนมีหลากหลายประเด็น และขุททกขุททกปัญหา (ปัญหาที่ว่าด้วย สิกขาบทเล็กน้อย) เป็นหนึ่งในปัญหาเหล่านั้น ซึ่งมีใจความว่า พระยามลทิน ได้ตรัสถามพระนาคเสนว่า ท่านพระนาคเสนผู้เจริญ พระพุทฺธเจ้าได้ตรัสว่า เราย่อมแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง เราย่อมแสดงธรรมด้วยความไม่รู้ หามิได้^{๑๔} และในขณะเดียวกัน พระพุทฺธองค์ได้ตรัสว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้^{๑๕} พระพุทฺธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเล็กน้อยไว้ไม่ดีหรือ ? หรือว่าพระพุทฺธองค์ไม่ทรงทราบในเรื่องราวแล้วบัญญัติสิกขาบทเล็กน้อยไว้ ? ทำไม พระพุทฺธองค์ทรงรับสั่ง ให้เหล่าสาวกของพระองค์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย ? ฉะนั้น หากพระพุทฺพจน์ที่ว่า เราย่อมแสดงธรรม ด้วยความรู้ยิ่ง เราย่อมแสดงธรรมด้วยความไม่รู้ หามิได้ เป็นความจริง พระพุทฺพจน์ที่ว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ย่อมไม่ใช่ความจริง แต่ในทางตรงกันข้าม หากพระพุทฺพจน์ที่ว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ เป็นความจริง พระพุทฺพจน์ที่ว่า เราย่อมแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง เราย่อมแสดงธรรม ด้วยความไม่รู้ หามิได้ ย่อมไม่ใช่เป็นความจริง จะอย่างไรก็ตาม พระนาคเสนได้ยืนยันต่อ พระยามลทินที่ว่า พระพุทฺพจน์ทั้งสองแห่งเป็นความจริงทั้งหมด พร้อมกันนั้น พระนาคเสนได้อธิบายพร้อมกับการอุปมาว่า พระพุทฺธเจ้าตรัสว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ เพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุ เปรียบเหมือน พระเจ้าจักรพรรดิทรงรับสั่งกับพระราชโอรสว่า การจะรักษา แวนแคว้นที่ใหญ่หลวงอันมีสมุทรสาครเป็นที่สุดในทิศทั้งปวง เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากด้วยกำลังพลเพียงเท่านี้ ฉะนั้น หากพ่อล่วงกลับไป พวกเจ้าจะสละหัวเมืองชายแดนบ้างก็ได้ แม้พระเจ้าจักรพรรดิจะทรงรับสั่ง ให้พระราชโอรสทรงสละหัวเมืองชายแดนก็ตาม แต่พระราชโอรสเหล่านั้นย่อมไม่สละหัวเมืองชายแดน อย่างแน่นอน มีแต่จะยึดเอาหัวเมืองชายแดนมาครอบครองให้เพิ่มขึ้นทวีคูณเพราะความโลภในสมบัติ ฉันท พระพุทฺธเจ้าก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อจะทดลองใจเหล่าพระภิกษุ จึงตรัสว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไป

^{๑๔} มลทิน. (ไทย) ๑/๑/๒๒๑-๒๒๒.

^{๑๕} มลทิน. (ไทย) ๑/๑/๒๒๑-๒๒๒.

ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ พระภิกษุเหล่านี้มีแต่จะรักษาสิกขาบทอื่น ๆ เพิ่มขึ้นทวีคูณ เหตุไฉน จะพึงถอนสิกขาบทที่บัญญัติไว้ตามปกติเล่า เพราะความชอบใจในธรรม^{๑๖}

จะเห็นได้ว่า พระนาคเสนได้ให้เหตุผลว่า พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสดังกล่าวเพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า เหตุผลของท่านเป็นเหตุผลที่น่ารับฟังและมีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ ในวันที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ฉะนั้น ผู้เขียนจึงขอชวนพิจารณาพระพุทธพจน์ในมหาปรินิพพานสูตรที่ว่า

ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ข้อนี้อันเธอไม่เพียงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุไม่ควรเรียกกันและกันด้วยวาตะว่า อาวุโส เหมือนดังที่เรียกกันตอนนี้ ภิกษุผู้แก่กว่าพึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า โดยชื่อหรือตระกูลโดยวาตะว่า อาวุโส ก็ได้ ภิกษุผู้อ่อนกว่าพึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า กันเต หรือ อายัสมา ก็ได้ อานนท์ เมื่อเราล่วงลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้^{๑๗}

จากพระพุทธพจน์ในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงแรก พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า พระธรรมวินัยจักเป็นพระศาสดาของเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมา พระพุทธองค์ได้แนะนำการใช้คำเรียกพระภิกษุผู้มีพรรษามาก และพระภิกษุผู้มีพรรษาน้อย และในท้ายที่สุดพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า สิกขาบทเล็กน้อยจะถอนก็ได้ไม่ถอนก็ได้ ฉะนั้น หากเรายอมรับว่า พระพุทธเจ้าได้ตั้งพระธรรมวินัยเป็นพระศาสดาของเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การที่พระพุทธองค์ตรัสว่า สงฆ์เมื่อปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ได้ จะต้องเป็นการทดลองใจเหล่าพระภิกษุตามคำอธิบายของพระนาคเสน โดยสุ่มงคลวิลาสนีอรรณกถา ได้กล่าวถึงพระธรรมวินัยที่ทำหน้าที่เป็นพระศาสดาของเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนาไว้ว่า

จริงอยู่ เมื่อเราดำรงชีพอยู่ได้แสดงพระวินัยปิฎก คือ อุกาโตวิภังค์พร้อมด้วยชั้นชกะและบริวาร ในเมื่อเรื่องเกิดขึ้นด้วยอำนาจอาบัติ ๗ กองว่า นี่เป็นอาบัติเบา นี่เป็นอาบัติหนัก นี่เป็นอาบัติแก้ไขได้ นี่เป็นอาบัติแก้ไขไม่ได้ นี่เป็นโลกวัชชะ นี่เป็นปณณตติวัชชะ อาบัตินี้ออกในสำนักของบุคคล อาบัตินี้ ออกในสำนักของคณะ อาบัตินี้ออกในสำนักของสงฆ์ ดังนี้ พระวินัยปิฎกทั้งสิ้นนี้จักทำหน้าที่เป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลายเมื่อเราปรินิพพานแล้ว จริงอยู่ เมื่อเราดำรงชีพอยู่ ได้แสดงพระสุตตันตปิฎกจำแนกธรรมเหล่านั้นโดยอาการต่าง ๆ ว่า ธรรมเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ ฯลฯ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดังนี้ พระสุตตันตปิฎกทั้งสิ้นนี้จักทำหน้าที่เป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลายเมื่อเราปรินิพพานแล้ว จริงอยู่ เมื่อเราดำรงชีพอยู่ ได้แสดงพระอภิธรรมปิฎกอันประดับด้วยสมันตปิฎก ๒๔ และมหาปิฎกฐานอันเป็นอนันตนิย จำแนกธรรมเหล่านี้ว่า ธรรมเหล่านี้ คือ ชันธ ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘

^{๑๖} คุรยละเฮียดิน มิลินท. (ไทย) ๑/๑/๒๒๑-๒๒๒.

^{๑๗} ที.ม. (ไทย) ๙/๒๑๖/๑๖๔-๑๖๕.

อินทรี ๒๒ ฯลฯ ธรรมเหล่านี้เป็นโลกียะ ธรรมเหล่านี้เป็นโลกุตระ ดังนี้ พระอภิธรรมปิฎกทั้งสิ้นนี้ จักทำหน้าที่เป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลายเมื่อเราปรินิพพานแล้ว^{๑๘}

แต่ในทางกลับกัน หากเราไม่ยอมรับเหตุผลของพระนาคเสนดังกล่าวข้างต้นแล้วที่กักตีความตามความเห็นของตนเองว่า การที่พระพุทธรองค์ตรัสว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ไม่ใช่เป็นการทดลองใจเหล่าพระภิกษุ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย การตีความดังกล่าวย่อมสื่อความหมายได้ว่า พระธรรมวินัยที่พระพุทธรองค์ทรงตั้งไว้ให้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์เป็นศาสดาที่ใคร ๆ จะเข้าไปลูกล้าหรือเพิกถอนตามความปรารถนาอย่างไรก็ได้ และที่สำคัญ การตีความดังกล่าวย่อมขัดแย้งกับพระพุทธรูปที่ปรากฏในนิสิตนสันถตสิกขาบทว่า อุปเสนะ ดีแล้ว ๆ สงฆ์ไม่พึงบัญญัติสิ่งที่เราไม่ได้บัญญัติและไม่พึงเพิกถอนสิ่งที่เราบัญญัติไว้ พึงสมาทานประพจน์ในสิกขาบทตามที่เรายกบัญญัติไว้^{๑๙} ซึ่งพระพุทธรูปดังกล่าว สมันตปาสาทิกอารรณกถา ได้ขยายความเพิ่มเติมไว้ว่า การบัญญัติสิกขาบทที่ยังไม่ได้บัญญัติ หรือการถอนสิกขาบทที่บัญญัติแล้วโดยนัยเป็นต้นว่า ปาจิตตีย์ ทุกกฎ เป็นต้นนี้ เป็นวิสัยของพระพุทธรเจ้า^{๒๐} หมายความว่า การบัญญัติสิกขาบทที่ดี การถอนสิกขาบทที่ดี เป็นคุณวิญญูของพระพุทธรเจ้าเท่านั้น ไม่ใช่คุณวิญญูของเหล่าสาวก

จากการอภิปรายมาทั้งหมด กล่าวสรุปได้ว่า พระนาคเสนได้อธิบายว่า พระพุทธรเจ้าตรัสพระดำรัสว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้ เพื่อที่จะทดลองใจเหล่าพระภิกษุ เพราะพระพุทธรองค์ทรงทราบแจ่มชัดด้วยพระองค์เองแล้วว่า เหล่าพระภิกษุผู้เป็นสาวกของพระองค์ ย่อมไม่ถอนสิกขาบทเล็กน้อยแน่นอน พระภิกษุเหล่านั้นมีแต่จะรักษาสิกขาบทเหล่านั้นด้วยความชอบใจ ในพระธรรม คำอธิบายของพระนาคเสนในมิลินทปัญหาดังกล่าวมีเหตุผลและน่าเชื่อถือ เพราะเมื่อผู้เขียนพิจารณา พระพุทธรูปในมหาปรินิพพานสูตร พบว่า พระพุทธรเจ้าได้ตั้งพระธรรมวินัยเป็นพระศาสดาของเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก่อนเป็นลำดับแรก ต่อมา พระพุทธรองค์จึงตรัสว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้ ลำดับการตรัสพระดำรัสของพระพุทธรองค์ทำให้เราเห็นภาพได้ชัดเจนว่า พระพุทธรองค์มีพระประสงค์จะทดลองใจเหล่าพระภิกษุจริง ๆ เพราะพระพุทธรองค์ต้องการจะทราบว่า เมื่อพระธรรมวินัยถูกตั้งให้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์แล้ว เหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จะถอน พระธรรมวินัยซึ่งมีสถานะเป็นพระศาสดาของตนเองหรือไม่

^{๑๘} ที.ม.อ. (ไทย) ๒/๒๑๖/๒๘๙-๒๙๑.

^{๑๙} วิ.ม.ท. (ไทย) ๒/๕๖๕/๙๑.

^{๒๐} วิ.ม.ท.อ. (ไทย) ๒/๕๖๕/๒๓๘.

การวิเคราะห์ตามคัมภีร์อธิบาย: สวรรตที่ปณีฎีกา

สวรรตที่ปณีฎีกาเป็นคัมภีร์ที่อธิบายเนื้อหาพระวินัยปิฎกและสมันตปาสาทิกาอรรถกถา สำหรับพระพุทฺทพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารภณา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้ นอกจากจะปรากฏในมหาปริณิพพานสูตรแล้ว ยังปรากฏอยู่ในปัญจสติกขันธกะ พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๗ ฉะนั้น สวรรตที่ปณีฎีกาจึงได้อธิบายประเด็นเกี่ยวกับสิกขาบทเล็กน้อยไว้ว่า พระพุทฺธเจ้าทรงเห็นว่า พระมหากัสสปะจะไม่ถอนสิกขาบทเล็กน้อยอย่างแน่นอน พระพุทฺธองค์จึงตรัสพระดำรัสนี้ด้วยอำนาจแห่งวิกัป และนอกจากนี้ พระพุทฺธองค์ได้ตรัสพระดำรัสนี้ด้วยอำนาจอัยยาศัยของเวไนยสัตว์ หมายความว่า พระภิกษุบางกลุ่มไม่ปรารภณาจะสมทานรักษาสิกขาบทเล็กน้อยก็มีอยู่ หากพระพุทฺธองค์ไม่ตรัสเช่นนี้ พระภิกษุเหล่านั้นจะโกรธเคืองพระพุทฺธองค์แล้วจะประสพสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลตลอดกาลนาน แต่เมื่อพระพุทฺธองค์ตรัสเช่นนี้ พระภิกษุบางกลุ่มที่ไม่ปรารภณาจะสมทานรักษาสิกขาบทเล็กน้อย จะไม่โกรธเคืองพระพุทฺธองค์จะโทษเฉพาะตัวเองอย่างเดียว^{๒๑}

จะเห็นได้ว่า สวรรตที่ปณีฎีกาได้อธิบายว่า พระพุทฺทพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารภณา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้ เป็นพระดำรัสที่พระพุทฺธเจ้าตรัสด้วยอำนาจแห่งวิกัป (วิกัปปนวเสน) ซึ่งคำว่าวิกัป ในที่นี้ มีหลายความหมาย เช่น การอนุญาตแก่บุคคลอื่นผู้ประสงค์จะทำ การคาดคะเนระหว่างเหตุกับผล ความปรารภณา และการเชื่อเชียว เป็นต้น^{๒๒} ผู้เขียนเข้าใจว่า คำว่า วิกัป ตามที่สวรรตที่ปณีฎีกาได้อธิบาย น่าจะตรงกับความหมายที่ว่า การอนุญาตแก่บุคคลอื่นผู้ประสงค์จะทำ จะอย่างไรก็ตาม เมื่อสวรรตที่ปณีฎีกาได้อธิบายว่า พระพุทฺทพจน์ดังกล่าวเป็นพระดำรัสที่พระพุทฺธองค์ตรัสด้วยอำนาจวิกัป ก็เท่ากับว่า พระพุทฺธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ หากสงฆ์ปรารภณาจะถอน ฉะนั้น สมเด็จพระพุทฺธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) จึงได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า พระพุทฺธเจ้าไม่ได้ทรงสั่งหรือตรัสบอกให้ถอน แต่ทรงเปิดโอกาสให้สงฆ์ทำอย่างนั้นเมื่อต้องการ หมายความว่า สงฆ์ไม่จำเป็นต้องสนองพระบัญชาของพระพุทฺธเจ้า แต่ควรพิจารณาตนเองตามความเหมาะสม นอกจากนี้ สมเด็จพระพุทฺธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ยังได้แสดงทัศนะต่อไปอีกว่า หากถือว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่พระพุทฺธองค์ตรัสให้ทำ เมื่อเราไปถอนสิกขาบทเล็กน้อยที่พระพุทฺธองค์ทรงถือว่าไม่เล็กน้อย คราวนี้จะเป็นการล่วงละเมิดต่อพระพุทฺธองค์อย่างหนัก^{๒๓} ดังนั้น เมื่อเรายอมรับคำอธิบายของสวรรตที่ปณีฎีกาที่ว่า พระพุทฺธเจ้าตรัสพระดำรัสนี้ด้วยอำนาจวิกัป ซึ่งก็เท่ากับว่า พระพุทฺธองค์ทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อย หากสงฆ์ปรารภณาจะถอน แต่ปัญหาที่อาจจะตามมาตามทัศนะของสมเด็จพระพุทฺธโฆษาจารย์

^{๒๑} สวรรต.ฎีกา (บาลี) ๓/๔๔๑/๕๓๔-๕๓๕.

^{๒๒} ดูรายละเอียดคำว่า “วิกัป” ใน พระมหาธิติพงศ์ อุดมพัฒนโย, ไวยากรณ์บาลีเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรศาสนการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ตอบ ดร.มาร์ติน: พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ม.ป.ท., ม.ป.พ., ๒๕๕๕), หน้า ๑๒.

(ป.อ.ปยุตโต) ดังกล่าวในเบื้องต้นนั้นก็คือ เราจะรู้ได้อย่างไรว่า สิกขาบทไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย เพราะหากเราไปถอนสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงถือว่าไม่เล็กน้อย ก็อาจจะกลายเป็นความไม่เคารพยำเกรงในพระพุทธองค์

จะอย่างไรก็ตาม หากเรายึดคำอธิบายของพระนาคเสนในมิลินทปัญหาที่ว่า สิกขาบทที่เป็นทุกกฏ เป็นสิกขาบทเล็ก สิกขาบทที่เป็นทุกกฏเป็นสิกขาบทน้อย^{๒๔} แล้วดำเนินการถอนสิกขาบทเล็กน้อย แน่แน่นอนว่า การดำเนินการถอนสิกขาบทเล็กน้อย ก็จะไม่ประสบปัญหาในทางปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น เพราะว่า คำอธิบายที่ว่า สิกขาบทที่เป็นทุกกฏ ชื่อว่าเป็นสิกขาบทเล็ก สิกขาบทที่เป็นทุกกฏชื่อว่า เป็นสิกขาบทน้อย เป็นคำอธิบายของพระนาคเสน ไม่ใช่คำอธิบายของพระพุทธเจ้า ฉะนั้น เหล่าพระภิกษุ จะต้องแตกแยกกันหรือเกิดความบาดหมางกันอย่างแน่นอน ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มที่ไม่ต้องการถอน (อนุรักษนิยม) จะบอกว่า คำอธิบายของพระนาคเสนไม่ค่อยมีน้ำหนักเพราะเป็นคำอธิบายของพระสาวก คำอธิบายที่มีน้ำหนักจะต้องมาจากพระโอรสของพระพุทธเจ้าเท่านั้น การใช้คำอธิบายของพระนาคเสนมาเป็นเหตุผลในการถอนสิกขาบทเล็กน้อยเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ส่วนกลุ่มที่ต้องการถอน (เสรีนิยม) ก็จะเชื่อมั่นในคำอธิบายของพระนาคเสนและใช้คำอธิบายของพระนาคเสนมาเป็นเหตุผลในการถอนสิกขาบทเล็กน้อย จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า การถอนสิกขาบทเล็กน้อยเป็นสิ่งที่จะต้องตามมาด้วยปัญหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังคำอธิบายของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่ว่า พระสงฆ์ส่วนรวมที่มีมาแต่เดิมจากพุทธกาล เมื่อได้สังคายนาแล้วได้มีมติว่า ไม่ใช่โอกาสที่จะยกเลิกพระวินัยเล็ก ๆ น้อย ๆ จะรักษาไว้ตามเดิมนั้น นี่คือการเป็น Tradition ขึ้นมา ต่อมา เกิดมีกลุ่มที่ไม่ปฏิบัติตามอย่างนั้น และได้ยกเลิกหรือแก้ไขพระวินัยบางอย่าง เมื่อไม่ถืออย่างเดียวกัน ก็แยกกันไป เริ่มชัดเจนออกมาราว พ.ศ.๑๐๐^{๒๕}

นอกจากนี้ สารีตที่ปณิกายยังได้อธิบายในอีกมุมมองหนึ่งไว้ว่า พระพุทธรูปที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถอนได้ เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อไม่ให้พระภิกษุบางกลุ่มที่ไม่ประสงค์จะสมทานรักษาสิกขาบทเล็กน้อยโกรธเคืองต่อพระองค์ การที่สารีตที่ปณิกายอธิบาย เช่นนี้เป็นภาระที่สมเด็จพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แม้ก็จริง ถึงกระนั้นผู้เขียนก็ยังตั้งข้อสังเกตว่า การอธิบายเช่นนี้เท่ากับยอมรับว่า พระพุทธเจ้าทรงผ่อนปรนในการรักษาสิกขาบทสำหรับเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และการอธิบายเช่นนี้มีความขัดแย้งกับเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาล เพราะว่า ในช่วงเวลาที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ พระพุทธองค์ทรงตำหนิพระภิกษุที่ไม่เคร่งครัดในการรักษาสิกขาบท ดังพระพุทธรูปที่ปรากฏในธรรมบทว่า การกลืนกินก้อนเหล็กแดงที่ร้อนดุจเปลวเพลิง ยังดีกว่าการที่ภิกษุผู้ทุศีล ไม่สำรวมบริโภคอาหารที่ชาวบ้านเขาถวาย^{๒๖} และในภัททลิสสูตร พระพุทธเจ้าทรงตำหนิพระภิกษุที่ปฏิบัติตามวิกาลโภชนสิกขาบท (สิกขาบทว่าด้วย

^{๒๔} มิลินท. (ไทย) ๑/๑/๒๒๓.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **ตอบ ดร.มาร์ติน: พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี**, หน้า ๑๗.

^{๒๖} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๐๘/๑๒๙.

การห้ามฉันภัตตาหารในเวลาวิกาล) ไม่ได้^{๒๗} และในขณะเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงชักชวนพระภิกษุให้สมาทานรักษาสิกขาบท ดังพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในอรรถวินยสูตรว่า อานนทฺ เธอทั้งหลายพึงยังภิกษุเหล่านั้นให้สมาทานให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในปาติโมกข์สังวรศีลว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย มาเถิด ขอท่านทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาการระและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย^{๒๘}

จากการอภิปรายมาทั้งหมด กล่าวสรุปได้ว่า สรรตถทีปนีฎีกาได้อธิบายพระพุทธพจน์ดังกล่าวไว้ ๒ ประเด็น คือ (๑) พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสนี้โดยไม่ได้บังคับว่าสงฆ์จะต้องทำตาม แต่สงฆ์จะต้องพิจารณาตนเอง หมายความว่า สงฆ์จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยก็ได้ หรือจะไม่ถอนก็ได้ จะอย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนได้วิเคราะห์คำอธิบายของสรรตถทีปนีฎีกา กลับพบว่า หากสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยจริง ๆ ก็อาจจะเกิดปัญหาขึ้นมาว่า สิกขาบทไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย และหากสงฆ์ถอนสิกขาบทที่ พระพุทธองค์ทรงถือว่าไม่เล็กน้อย ก็อาจจะเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อพระพุทธองค์ จะเห็นได้ว่า การอธิบายพระพุทธพจน์ดังกล่าวด้วยอำนาจแห่งวิภักของสรรตถทีปนีฎีกา ทำให้ประสบปัญหาในทางปฏิบัติอย่างเห็นได้ชัด (๒) พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสดังกล่าวเพื่อไม่ให้ภิกษุบางกลุ่มที่ไม่ประสงค์จะสมาทานรักษาสิกขาบทเล็กน้อยโกรธเคืองต่อพระองค์ หรือตรัสคล้อยตามอหยาตย์ของเวไนยสัตว์ จะอย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนได้วิเคราะห์คำอธิบายของสรรตถทีปนีฎีกาในประเด็นนี้ พบว่า การอธิบายเช่นนี้ทำให้มองได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงผ่อนปรนในการรักษาสิกขาบทสำหรับพระภิกษุ ซึ่งขัดแย้งกับเรื่องราวในพระสูตรต่าง ๆ เพราะว่า เรื่องราวในพระสูตรต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงเข้มงวดกวดขันให้พระภิกษุรักษาสิกขาบทอย่างเคร่งครัด เมื่อพระภิกษุรูปใดไม่รักษาสิกขาบท พระพุทธองค์ถึงกลับสอนให้ฉันก้อนเหล็กไฟ แทนข้าวของชาวบ้าน และตำหนิว่าเป็นโมฆบุรุษ ฉะนั้น การที่สรรตถทีปนีฎีกาอธิบายพระพุทธพจน์ดังกล่าวในลักษณะที่ไม่ต้องการให้พระภิกษุบางกลุ่มโกรธเคืองต่อพระพุทธเจ้า (ตรัสด้วยอำนาจอหยาตย์ของเวไนยสัตว์) จึงไม่ค่อยจะสอดคล้องกับเรื่องราวในพระสูตรต่าง ๆ สักเท่าไร

จะอย่างไรก็ตาม หลังจากที่เราได้อภิปรายกันมา เราจะเห็นได้ว่า คำอธิบายของมิลินทปัญหาและสรรตถทีปนีฎีกาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และดูเหมือนว่า คำอธิบายของสรรตถทีปนีฎีกาจะมีปัญหาในทางปฏิบัติและมีปัญหาในแง่ที่ทำให้ภาพลักษณ์ของพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่ผ่อนปรนเรื่องการรักษาสิกขาบท ทั้ง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงจริงจังกับเรื่องการรักษาสิกขาบท ฉะนั้น ณ ตอนนี เราจึงสรุปไม่ได้ว่าพระพุทธพจน์ที่ว่า อานนทฺ เมื่อเราล่วงกลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย หรือว่าเพื่อพระประสงค์อย่างอื่น ดังนั้น เพื่อเป็นการเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของพระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอน

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๓๔-๑๓๖/๑๕๐-๑๕๔.

^{๒๘} อ.ง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๑๔/๑๙๒.

สิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ได้อย่างถูกต้อง เราจะมาพิจารณาหลักการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
กันต่อไป

การวิเคราะห์ตามหลักการในพระไตรปิฎก: ทุสสีลสูตร

ทุสสีลสูตร ได้อธิบายความสำคัญของศีลต่อการบรรลุธรรมไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของบุคคล
ผู้มีศีลวิบัติซึ่งว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของบุคคลผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ
ซึ่งว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาและวิราคะของบุคคลผู้มียถาภูตญาณทัสสนะ
วิบัติซึ่งว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว เมื่อนิพพิทาและวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะของบุคคลผู้มีนิพพิทาและ
วิราคะวิบัติซึ่งว่ามีเหตุถูกขจัดแล้ว สัมมาสมาธิของบุคคลผู้มีศีล ซึ่งว่ามีเหตุสมบุรณ์ เมื่อสัมมาสมาธิมี
ยถาภูตญาณทัสสนะของบุคคลผู้สมบุรณ์ด้วยสัมมาสมาธิ ซึ่งว่ามีเหตุสมบุรณ์ เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมี
นิพพิทาและวิราคะของบุคคลผู้สมบุรณ์ด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ซึ่งว่ามีเหตุสมบุรณ์ เมื่อนิพพิทาและ
วิราคะมี วิมุตติญาณทัสสนะของบุคคลผู้สมบุรณ์ด้วยนิพพิทาและวิราคะ ซึ่งว่ามีเหตุสมบุรณ์^{๒๙} จากเนื้อหา
ของทุสสีลสูตร จะเห็นได้ว่า ศีลเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่มีความสำคัญต่อการบรรลุธรรม กล่าวคือ บุคคล
มีศีลสมบุรณ์ ย่อมได้สัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม บุคคลมีศีลวิบัติ
ย่อมไม่มีโอกาสได้ สัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะ เป็นต้น ฉะนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ทุสสีลสูตร
เป็นพระสูตรที่สะท้อนได้อย่างชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญต่อการรักษาศีล และทรงย้ำเตือน
ให้พระภิกษุเตรียมคุณธรรมเบื้องต้นคือศีลให้พร้อมเพื่อจะได้รองรับคุณธรรมที่สูงขึ้นไป ซึ่งการรักษาศีล
ในที่นี่ หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่ตนสมათานทางกายและวาจา^{๓๐} นอกจากนี้ Richard
F. Gombrich ได้อธิบายความสำคัญของศีลที่มีต่อการบรรลุธรรมไว้ว่า ข้อปฏิบัติจริง ๆ ของพระภิกษุ
รวมอยู่ในศีลซึ่งข้าพเจ้าได้แปลว่า ศีลธรรม (Morality) ศีลเป็นข้อปฏิบัติที่จำเป็นที่พระภิกษุจะต้องทำ
ให้ได้ เพื่อเป็นคุณธรรมรองรับสมาธิ ปัญญา และการบรรลุธรรม ฉะนั้น ชีวิตภายในของพระภิกษุจึงเริ่มต้น
ด้วยการปฏิบัติตามศีล และศีลวิสุทธิ ย่อมเกิดขึ้นในเมื่อพระภิกษุปฏิบัติตามศีลอย่างเคร่งครัด^{๓๑} จะเห็น
ได้ว่า คำอธิบายของ Richard F. Gombrich สอดคล้องกับหลักการในทุสสีลสูตร เพราะว่า ทุสสีลสูตร
และ Richard F. Gombrich เห็นร่วมกันว่า ศีลเป็นคุณธรรมเบื้องต้นสำหรับรองรับคุณธรรมเบื้องสูง คือ
สมาธิ ปัญญา และการบรรลุธรรม

^{๒๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๔/๓๐.

^{๓๐} พระพุทธโฆสเถระ, *คัมภีร์วิสุทธิธรรม*, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถระ), พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

^{๓๑} Richard F. Gombrich, *Theravāda Buddhism*, 2 ed, (London and New York: Routledge, 2006), p. 91

เมื่อเราทราบว่า พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อการรักษาศีล ฉะนั้น การที่เราจะตีความ พระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ในลักษณะที่ว่า พระพุทธเจ้า ทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมขัดแย้งกับหลักการในทูลสืลสูตร เพราะว่า การดำเนินการ ถอนสิกขาบทเล็กน้อยก็เท่ากับว่าเป็นการทำลายเหตุแห่งการได้สัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณ ทัสสนะ นิพพิทา วิราคะ และวิมุตติญาณทัสสนะตามหลักการในทูลสืลสูตร ถึงแม้ว่าสิกขาบทที่ถอนจะเป็นสิกขาบท เล็กน้อยก็ตาม แต่เราไม่ควรเข้าใจว่า สิกขาบทเล็กน้อยเป็นสิกขาบทไม่สำคัญ เพราะว่าสิกขาบททุกข้อ ในพระวินัยปิฎกล้วนมีสาเหตุมาจากความประพฤติไม่เหมาะสมของพระภิกษุ หากความประพฤติที่ไม่ เหมาะสมของพระภิกษุไม่ใช่เรื่องเสียหายต่อพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจะประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท เพื่อประโยชน์อะไร ดังนั้น พระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ จึงไม่น่าจะใช้พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย

การวิเคราะห์ตามหลักการในพระไตรปิฎก: โสณทัณทสูตร

โสณทัณทสูตร ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างศีลและปัญญาไว้ว่า ปัญญาต้องมีศีลช่วยชำระ ให้บริสุทธิ์ ศีลก็ต้องมีปัญญาช่วยชำระให้บริสุทธิ์ ปัญญาช่วยมีในที่ที่มีศีล ศีลช่วยมีในที่ที่มีปัญญา ปัญญา ย่อมมีแก่ผู้มีศีล ศีลย่อมมีแก่ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ยกย่องศีลและปัญญาว่า เป็นสิ่งล้ำเลิศในโลก^{๑๒} จากเนื้อหาของโสณทัณทสูตร จะเห็นได้ว่า ศีลและปัญญามีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ชำระซึ่งกันและกัน ให้บริสุทธิ์ ศีลจะเกิดขึ้นแก่ผู้ที่มีปัญญา และปัญญาจะเกิดขึ้นแก่ผู้ที่มีศีล เราจึงอาจกล่าวได้ว่า ธรรม ๒ ประการนี้เป็นคุณธรรมที่สำคัญต่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลที่บรรลุธรรมจะขาดคุณธรรม ๒ ประการนี้ หรือขาดอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ จะต้องทำให้สมบูรณ์ทั้งสองประการ ฉะนั้น การตีความ พระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ว่าเป็นพระดำรัสที่อนุญาต ให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมขัดแย้งกับหลักการในโสณทัณทสูตรอย่างแน่นอน เพราะโสณทัณทสูตร ได้เน้นย้ำว่า ศีลและปัญญามีความสัมพันธ์กันและชำระซึ่งกันและกันให้บริสุทธิ์ ดังนั้น การถอนสิกขาบท เล็กน้อยโดยใช้พระพุทธพจน์ดังกล่าวเป็นข้ออ้าง ก็เท่ากับว่าเป็นการลดทอนคุณภาพของศีลที่มีความสำคัญ ต่อการบรรลุธรรม ซึ่งศีลในที่นี้ หมายถึง การรักษาสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้^{๑๓} ที่ผู้เขียนมีความ เห็นว่า การถอนสิกขาบทเล็กน้อยเป็นการลดทอนคุณภาพของศีล เพราะว่า ศีลของพระภิกษุมิ ๒๒๗ ข้อ เมื่อมันถูกถอนออกไปให้เหลือน้อยลง คุณภาพก็จะน้อยลงตามไปด้วย เพราะว่า ความเคร่งครัดหรือ การปฏิบัติที่ขัดเกลาจะต้องอาศัยศีลที่มีจำนวนหลายข้อ นอกจากนี้ Jotiya Dhirasekera ได้แสดงอธิบาย ความสำคัญของศีลต่อการบรรลุธรรมว่า หลักฐานจากพระสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก มีความชัดเจนว่า สิกขาโดยเฉพาะศีลสิกขาเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานของการเติบโตทางจิตวิญญาณ (Spiritual Attainments)

^{๑๒} ที.ส. (ไทย) ๙/๓๑๗/๑๒๒.

^{๑๓} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาหิตยาจารย์ (อจจ อาสภมหาเถระ), หน้า ๑๑.

เพราะเมื่อพระภิกษุรักษาศีลของตน คุณธรรมอย่างอื่น ก็ดูเหมือนจะเป็นไปตามธรรมชาติ ฉะนั้น ศีลจึงเป็นเหมือนก้อนศิลาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนายุคแรก หมายความว่า พระภิกษุที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา มีเงื่อนไขที่จะต้องทำ คือ การรักษาศีล ละเว้นสิ่งที่ไม่ควร^{๑๔} จะเห็นได้ว่า ทักษะของ Jotiya Dhirasekera มีความสอดคล้องกับหลักการในโสณทัณทสูตร และทักษะของเขาได้ชี้ให้เห็นว่า ศีลมีความสำคัญต่อการบรรลุธรรม เมื่อพระภิกษุมีศีล (สีลา) คุณธรรมอย่างอื่นก็จะตามมาโดยปริยาย ดังนั้น พระพุทธรูปที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ จึงไม่น่าจะใช้พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย

การวิเคราะห์ตามหลักการในพระไตรปิฎก: อลคัททูปมสูตร

อลคัททูปมสูตรได้อธิบายว่า อันตรายิกธรรมเป็นธรรมมีอันตรายและสามารถทำอันตรายแก่บุคคลผู้ข้องเสพอได้จริง^{๑๕} ซึ่งอันตรายิกธรรมในที่นี้ ปัญจสุทนีอรรถกถา ได้อธิบายว่า มี ๕ อย่าง คือ

๑. กัมมันตรายิกธรรม หมายถึง อนันตริยกรรม ๕ มีการฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำ โลหิตุปบาท และทำสังฆเภท

๒. กิเลสอันตรายิกธรรม หมายถึง นิยตมิจฉาทิฎฐิ ๓ มี อภิริยทิฎฐิ (ความเห็นว่าการกระทำไม่มีผล) อเหตุกทิฎฐิ (ความเห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่มีเหตุปัจจัย) และนัตถิกทิฎฐิ (ความเห็นว่าไม่มีการกระทำหรือสภาวะที่จะกำหนดเอาเป็นหลักได้)^{๑๖}

๓. วิปากันตรายิกธรรม หมายถึง ปฏิสนธิจิตตูปาทของบัณฑิตะก์ สัตว์ดิรัจฉาน และอุกโต-พญชนก (คนสองเพศ)

๔. อุปาวัตันตรายิกธรรม หมายถึง เจตนาเป็นเหตุว่าร้ายพระอริยเจ้า

๕. อาณาวิติกกัมมัตตรายิกธรรม หมายถึง การล่วงละเมิดอาบัติ ๗ กอง มีปาราชิก สังฆาทิเสส ฤทธัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต^{๑๗}

จากคำอธิบายในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า อันตรายิกธรรมข้อที่ ๕ คือ อาณาวิติกกัมมัตตรายิกธรรม ซึ่งว่าด้วยเรื่องการล่วงละเมิดอาบัติ ๗ กอง แน่นนอนว่า อาบัติทุกอย่างจะต้องทำอันตรายแก่พระภิกษุผู้ทีล่วงละเมิดสิกขาบท โดยพระพุทธเจ้าทรงกำหนดคดีสำหรับพระภิกษุที่มีอาบัติติดตัวไว้ ๒ คดี คือ นรก และกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน^{๑๘} เมื่อการล่วงละเมิดอาบัติ ๗ กอง ซึ่งเป็นอาณาวิติกกัมมัตตรายิกธรรมสามารถ

^{๑๔} Jotiya Dhirasekera, *Buddhist Monastic Discipline*, (Colombo: M.D. Gunasena & Co, 1982), p. 142, 146.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๗/๒๕๑.

^{๑๖} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๖๓.

^{๑๗} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒๓๔/๑๓.

^{๑๘} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๓/๒๒๗/๔๕๓.

ทำร้ายแก่พระภิกษุผู้ชองเสฟได้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า พระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ไม่น่าจะใช้พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพราะว่าหากพระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสดังกล่าวเพื่ออนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย เมื่อสงฆ์ดำเนินการถอนสิกขาบทเล็กน้อย โทษที่จะได้รับจากการล่วงละเมิดอาบัติที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ก็จะต้องหายไปตามสิกขาบทเล็กน้อยที่ถูกถอนไป นอกจากนี้ ผู้เขียนยังมีความเห็นว่า นรก และกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นโทษสำหรับรองรับพระภิกษุที่มีอาบัติติดตัวเมื่อมรณภาพ นรกและกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นความจริงในทางอภิปราย หมายความว่า มีอยู่จริง ๆ ตามทศนะของพระพุทธศาสนา^{๙๙} การตีความพระพุทธพจน์ดังกล่าวว่าเป็นพระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมเท่ากับว่าเป็นการหักล้างกฎแห่งกรรมที่มีอยู่จริงในโลก ดังนั้น พระพุทธพจน์ดังกล่าวจึงไม่น่าจะใช้พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย

การวิเคราะห์ตามหลักการในพระไตรปิฎก: ความสำคัญและประโยชน์ของพระวินัย

คัมภีร์ปริวารได้อธิบายความสำคัญของพระวินัยไว้ว่า วินัยเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม ความสำรวมเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน ความไม่เดือดร้อนเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์ ความปราโมทย์เพื่อประโยชน์แก่ความปิติ ความปิติเพื่อประโยชน์แก่ปัสสัทธิ ปัสสัทธิเพื่อประโยชน์แก่ความสุข ความสุขเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ สมาธิเพื่อประโยชน์แก่ความรู้เห็นตามเป็นจริง ความรู้เห็นตามเป็นจริงเพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย ความเบื่อหน่ายเพื่อประโยชน์แก่ความคลายกำหนด ความคลายกำหนดเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ วิมุตติเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่อนุปาทาปรินิพพาน^{๑๐} จากคำอธิบายในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า พระวินัยมีความสำคัญต่อการควบคุมประพฤติของพระภิกษุให้อยู่ในอาการสำรวม ซึ่งความสำรวมดังกล่าวจะเป็นปัจจัยให้เกิดความไม่เดือดร้อนและความไม่เดือดร้อนจะเป็นปัจจัยให้เกิดความปราโมทย์ เป็นต้น ฉะนั้น เราอาจกล่าวได้ว่า พระวินัยเป็นหลักการที่มีความสำคัญต่อการบรรลุคุณธรรมตั้งแต่ระดับเบื้องต้นจนถึงระดับสูงสุด คือ พระนิพพาน

เมื่อเราทราบว่า พระวินัยมีความสำคัญต่อการบรรลุคุณธรรมดังกล่าวข้างต้น การที่เราจะตีความพระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ว่าเป็นพระดำรัสที่ทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมขัดแย้งกับหลักการในคัมภีร์ปริวาร เพราะว่า คัมภีร์ปริวารได้อธิบายพระวินัยในลักษณะเป็นหลักการที่มีความสำคัญต่อการได้คุณเบื้องต้นตั้งแต่การสำรวม จนถึงคุณธรรมสูงสุด คือ พระนิพพาน การดำเนินการถอนสิกขาบทเล็กน้อยก็เท่ากับเป็นการทำลายหลักการที่เป็นรากเหง้าของคุณงามความดี นอกจากนี้ Bhikkhu Khantipālo มีความเห็นว่า พระภิกษุที่ดำเนินการปฏิรูปพระวินัยด้วยการถอนสิกขาบทเล็กน้อย ย่อมเป็นผู้ที่ก่ออาบัตินิ่ง ๆ เพราะไม่เห็นคุณค่าของสิกขาบท และเป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในแนวทางของพระพุทธศาสนา และที่สำคัญ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ

^{๙๙} ชู.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๙๓/๔๖๗.

^{๑๐} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๖/๕๕๒.

พระวินัยขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติไปสู่พระนิพพาน พระภิกษุจึงไม่ควรเปลี่ยนแปลงพระวินัย แต่ควรเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อรักษาพระวินัย^{๕๑} จะเห็นได้ว่า ทศนะของ Bhikkhu Khantipālo เข้ากันได้ดีกับหลักการวินัยในคัมภีร์ปรีวาร เพราะว่า คัมภีร์ปรีวารอธิบายว่า พระวินัยมีไว้เพื่อให้พระภิกษุสำรวม รวมถึงสนับสนุนการบรรลุนิพพาน คือ วิมุตติญาณทัสสนะ และ Bhikkhu Khantipālo อธิบายว่า พระวินัยมีไว้ให้พระภิกษุปรับตัวเข้าหาแนวทางพระพุทธศาสนา พระภิกษุไม่ควรปรับเปลี่ยนพระวินัยให้ตรงตามความต้องการของตน เพราะว่า พระวินัยมีหลักการเช่นนั้นซึ่งเป็นแนวทางที่สนับสนุนการบรรลุนิพพาน

อนึ่ง ในพระวินัยปิฎก ปรากฏเรื่องราวที่พระสารีบุตรได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามเหตุแห่ง การดำรงอยู่นานและเหตุแห่งการดำรงอยู่ไม่ยืนนานแห่งพระศาสนา พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิขี พระพุทธเจ้าเวสสภู ทรงผ่อนคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร แก่เหล่าสาวก นวังกัสตฤศาสน์ของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นจึงมีน้อย พระพุทธเจ้าเหล่านั้นไม่ทรงบัญญัติ สิกขาบทแก่เหล่าสาวก ไม่ทรงแสดงปาติโมกข์ เมื่อพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามปรินิพพาน เหล่า สาวกรุ่นหลังได้ทำให้พรหมจรรย์สิ้นสูญไป ส่วนพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่เหล่าสาวก นวังกัสตฤศาสน์ ของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นจึงมีมาก พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่เหล่าสาวก ทรงแสดง ปาติโมกข์ เมื่อพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามปรินิพพาน เหล่าสาวกรุ่นหลังได้บริหารพรหมจรรย์ ให้ดำรงอยู่นาน ลำดับนั้น พระสารีบุตรจึงได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท แต่พระพุทธองค์ กลับปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า ยังไม่ถึงเวลาที่จะบัญญัติสิกขาบท เพราะอาสวัฏฐานิยธรรม^{๕๒} ยังไม่ปรากฏ ในสงฆ์ แต่เมื่อใด อาสวัฏฐานิยธรรมปรากฏในสงฆ์ เราจึงจะบัญญัติสิกขาบท^{๕๓} ต่อมา เมื่อมีพระภิกษุ ประพฤติผิดทางกายและทางวาจา พระพุทธเจ้าจึงได้ประชุมสงฆ์ ทรงดำหนิการกระทำของพระภิกษุนั้น ทรงแสดงประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ แก่เหล่าพระภิกษุที่อยู่ในที่ประชุม แล้วทรง บัญญัติสิกขาบท ฉะนั้น Sanu Mahatthanadull จึงตั้งข้อสังเกตว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบท ขึ้นทันทีแต่ทรงบัญญัติตามเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือตามประพฤติผิดของพระภิกษุ ฉะนั้น สิกขาบทจึงเพิ่มขึ้น เรื่อย ๆ ตามลำดับ^{๕๔} สำหรับประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัย มี ๑๐ ประการ ดังนี้

^{๕๑} Bhikkhu Khantipāl, *The Buddhist Monk's Discipline Some Points Explained for Laypeople*, (Kandy Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1984), p. 12, 14.

^{๕๒} อาสวัฏฐานิยธรรม ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ.

^{๕๓} วิมหา. (ไทย) ๑/๑๘-๒๑/๑๐-๑๓.

^{๕๔} Sanu Mahatthanadull, "Bhikkhu Pātimokkha: the Fundamental Precepts and their Number of Rules", *Teaching Document*, (International Buddhist Studies College: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2014), pp. 1-2.

๑. เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไปของคนทีเลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม
๑๐. เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^{๕๕}

จะเห็นได้ว่า ทุกครั้งที่พระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่เหล่าพระภิกษุ พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นอย่างชัดเจนว่า นี่คือการผิด หรือความบกพร่องที่จะต้องแก้ไขด้วยการบัญญัติสิกขาบท และก่อนที่พระพุทธองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่เหล่าพระภิกษุ พระพุทธองค์จะทรงแสดงประโยชน์ของการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ที่พระพุทธเจ้าจะต้องแสดงประโยชน์ของการบัญญัติสิกขาบทแก่เหล่าพระภิกษุก่อนบัญญัติสิกขาบท พระพุทธองค์น่าจะต้องการบอกกับเหล่าพระภิกษุว่า ที่เราบัญญัติสิกขาบทแก่พวกเขา ไม่ได้ต้องการจะกีดกันอิสรภาพและเสรีภาพของพวกเขา แต่เราต้องการจะปิดกั้นโอกาสไม่让他们เหล่านั้นกระทำความผิด ฉะนั้น สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติขึ้นมาล้วนมีมูลเหตุมาจากความประพฤติดีของพระภิกษุทั้งนั้น สิกขาบทเหล่านี้ถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุประพฤติดีอีกต่อไป ดังนั้น การตีความพระพุทธรพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ว่าเป็นพระดำรัสที่ทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมเท่ากับว่าเป็นการเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้พระภิกษุกระทำความผิดหรือความเสียหายซึ่งขัดแย้งกับพระทัยของพระพุทธเจ้า และที่สำคัญ เมื่อเราย้อนกลับไปพิจารณาเรื่องราวที่พระสารีบุตรเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องความตั้งอยู่ยืนานและความตั้งอยู่ไม่ยืนานแห่งพระศาสนาดังกล่าวในเบื้องต้นแล้ววิเคราะห์ให้ลึกซึ้ง เราจะเข้าใจอย่างประจักษ์ว่า การตีความพระพุทธรพจน์ดังกล่าวในลักษณะที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมเป็นการทำลายพระพุทธศาสนาให้ค่อย ๆ เสื่อมลงตามลำดับ เพราะว่าสิกขาบทถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองตราบนานเท่านาน การถอนสิกขาบทเล็กน้อยโดยใช้พระพุทธรพจน์ดังกล่าวเป็นข้ออ้าง (ตีความพระพุทธรพจน์ว่าสามารถถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้) ย่อมเป็นการจุดระเบิดเวลาให้พระพุทธศาสนาค่อย ๆ เสื่อมลงตามลำดับ จนเสื่อมสลายหายไปในที่สุด ดังนั้น พระพุทธรพจน์ดังกล่าวจึงไม่น่าจะใช้พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย

^{๕๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๗-๒๘.

สรุป

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์พระพุทฺธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ผู้เขียนสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

มิลินทปัญหาและสารัตถทีปนีฎีกา ได้อธิบายพระพุทฺธพจน์ดังกล่าวไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมิลินทปัญหา ได้อธิบายว่า พระพุทฺธเจ้าตรัสพระดำรัสว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ เพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุ และสารัตถทีปนีฎีกา ได้อธิบายว่า พระพุทฺธเจ้าตรัสพระดำรัสว่า อานนท เมื่อเราล่วงกลับไปถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ด้วยอำนาจแห่งวิกัป ซึ่งหมายความว่า หากสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อย ก็สามารถทำได้ นอกจากนี้ สารัตถทีปนีฎีกาได้อธิบายว่า พระพุทฺธองค์ได้ตรัสพระดำรัสนี้ด้วยอำนาจอภัยาศัยของเวไนยสัตว์ หมายความว่า พระภิกษุบางกลุ่มไม่ปรารถนาจะสมาทานรักษาสิกขาบทเล็กน้อยก็มีอยู่ หากพระพุทฺธองค์ไม่ตรัสเช่นนี้ พระภิกษุเหล่านั้นจะโกรธเคืองพระพุทฺธองค์แล้วจะประสบสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลตลอดกาลนาน แต่เมื่อพระพุทฺธองค์ตรัสเช่นนี้ พระภิกษุบางกลุ่มที่ไม่ปรารถนาจะสมาทานรักษาสิกขาบทเล็กน้อย จะไม่โกรธเคืองพระพุทฺธองค์ จะโทษตัวเองอย่างเดียว

การที่มีมิลินทปัญหาและสารัตถทีปนีฎีกาอธิบายพระพุทฺธพจน์นี้ไม่สอดคล้องกัน ย่อมเท่ากับว่า พระพุทฺธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ สามารถตีความได้ ๓ ความหมาย คือ (๑) พระพุทฺธเจ้าตรัสพระดำรัสนี้เพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุ ไม่ได้ตรัสเพื่ออนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย (๒) พระพุทฺธองค์ตรัสพระดำรัสนี้เพื่ออนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ หากสงฆ์ปรารถนาจะถอน (๓) พระพุทฺธองค์ตรัสพระดำรัสนี้เพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุที่ไม่ชอบรักษาสิกขาบทเล็กน้อยโกรธเคืองต่อพระองค์ การที่มีมิลินทปัญหาและสารัตถทีปนีฎีกาอธิบายพระพุทฺธพจน์นี้ไม่สอดคล้องกันทำให้เกิดปัญหาว่า พระพุทฺธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ควรตีความอย่างไร หมายความว่า เราควรยึดคำอธิบายของคัมภีร์เล่มใด หรือ คำอธิบายของคัมภีร์เล่มใดเป็นคำอธิบายที่ถูกต้องและสอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎกมากที่สุด

จะอย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนพิจารณาหลักการในพระไตรปิฎก พบว่า (๑) ทุสสีลสูตร มีหลักการว่าการมีศีล หมายถึง การรักษาสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นเหตุให้ได้สัมมาสมาธิ ยถาภูตญาณทัสสนะ (๒) โสณทัมมสูตร มีหลักการว่า ศีลและปัญญาเป็นสิ่งที่ชำระกันและกันให้หมดจด ศีลชำระปัญญาให้หมดจด และปัญญาชำระศีลให้หมด (๓) อลคัททูปมสูตร มีหลักการว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทเป็นอาณาวีติกมมันตราภิกขธรรม และผลของการล่วงละเมิดสิกขาบท คือ นรก และกำเนิดสัตว์ ดิรัจฉาน (๔) ความสำคัญและประโยชน์ของพระวินัย มีหลักการว่า พระวินัยมีเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม ความสำรวมมีเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อนใจ เป็นต้น และพระวินัยยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เหล่าพระภิกษุ เช่น ทำให้อยู่มาสุก เกื้อกูลแก่การบรรลุดุธรรม เป็นต้น ดังนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการตีความพระพุทฺธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ว่าเป็นพระดำรัส

ที่อนุญาตให้สงฆ์ถนอมสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมขัดแย้งกับหลักการในพระไตรปิฎก เพราะว่า การตีความเช่นนั้น แล้วดำเนินการถนอมสิกขาบทเล็กน้อย เป็นการลดทอนศีลให้เหลือน้อยลงซึ่งศีลมีความสำคัญต่อการบรรลุธรรมตามหลักการในทุสสีสูตร โสณทัณตสูตร เป็นการหักล้างกฎแห่งกรรมที่มีอยู่จริงในโลกตามหลักการในอลคัทพุมสูตร และเป็นการทำลายหลักการที่เป็นรากเหง้าของความดีและเป็นการเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้พระภิกษุทำผิด ตามหลักการที่ว่าด้วยความสำคัญและประโยชน์ของพระวินัย

นอกจากนี้ เมื่อผู้เขียนพิจารณาเหตุการณ์ในวันปริณิพพานของพระพุทธเจ้าผ่านการพิจารณาพระพุทธพจน์ในมหาปริณิพพานสูตรที่ว่า ปาพจนมีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดาข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย อานนท เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุไม่ควรเรียกกันและกันด้วยวาตะว่า อวูโส เหมือนดังที่เรียกกันตอนนี้ ภิกษุผู้แก่กว่าพึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า โดยชื่อหรือตระกูลโดยวาตะว่า อวูโส ก็ได้ ภิกษุผู้อ่อนกว่าพึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า ภัณฑ หรือ อายัสมา ก็ได้ อานนท เมื่อเราล่วงลับไป ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถนอมสิกขาบทเล็กน้อย เสียบ้างก็ถนอมได้ จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงแรก พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนทว่า พระธรรมวินัยจักเป็นพระศาสดาของเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมา พระพุทธองค์ได้แนะนำการใช้คำเรียกพระภิกษุผู้มีพรรษามาก และพระภิกษุผู้มีพรรษาน้อย และในท้ายที่สุดพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า สิกขาบทเล็กน้อยจะถนอมก็ได้ไม่ถนอมก็ได้ ฉะนั้น ลำดับการตรัสพระดำรัสของพระพุทธองค์ ชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระประสงค์จะทดลองใจเหล่าพระภิกษุ เพราะพระพุทธองค์ต้องการจะทราบ ว่า เมื่อพระธรรมวินัยถูกตั้งให้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์แล้ว เหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจะถนอมพระธรรมวินัยซึ่งมีสถานะเป็นพระศาสดาของตนเองหรือไม่ ซึ่งเหตุการณ์ในวันปริณิพพานของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกับคำอธิบายในมิลินทปัญหา

จะอย่างไรก็ตาม เมื่อพระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถนอมสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถนอมได้ ถูกตีความว่า ไม่ใช่พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถนอมสิกขาบทเล็กน้อย ฉะนั้น เราไม่ควรเข้าใจว่า พระพุทธพจน์ที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถนอมสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถนอมได้ เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสขัดแย้งพระองค์เอง เพราะว่า มิลินทปัญหาได้อธิบายแล้วว่า พระพุทธเจ้าตรัส พระดำรัสนี้เพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุ หมายความว่า พระพุทธองค์ต้องการจะทราบ ว่า เหล่าพระภิกษุจะถนอมพระธรรมวินัยซึ่งเป็นพระศาสดาของตนเองหรือไม่ ส่วนคำอธิบายของสารัตถทีปนีฎีกาที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสนี้ด้วยอำนาจวิจิตร หมายความว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถนอมสิกขาบทเล็กน้อย ก็สามารถทำได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า คำอธิบายของสารัตถทีปนีฎีกาเช่นนี้เป็นคำอธิบายที่มีปัญหาและเข้ากันไม่ได้กับหลักการในพระไตรปิฎก เพราะพระไตรปิฎกชี้ให้เราเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงสนับสนุนให้พระภิกษุรักษาสิกขาบทเพื่อเป็นฐานในการบรรลุธรรม แต่สารัตถทีปนีฎีกากลับตีความพระพุทธพจน์ดังกล่าวว่า เป็นพระดำรัสที่อนุญาตให้ถนอมสิกขาบทเล็กน้อยได้ นอกจากนี้ คำอธิบายของสารัตถทีปนีฎีกาที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสพระดำรัสนี้

การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระพุทธรูปที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ๑๐๓

เพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุที่ไม่ชอบรักษาสิกขาบทเล็กน้อยโกรธเคือง ต่อพระองค์ ผู้เขียนมีความเห็นว่า คำอธิบายของสารัตถที่ปณีฎีกาเช่นนี้เป็นคำอธิบายที่มีปัญหาและไม่สอดคล้องกับเหตุการณ์ในพระไตรปิฎก เหมือนกัน เพราะว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก เช่น ในภัททาลิสสูตร พระพุทธเจ้าทรงตำหนิ พระภัททาลิที่ปฏิบัติตามวิกาลโภชนสิกขาบทไม่ได้ หรือแม้ใน ธรรมบท พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุที่ไม่รักษาสิกขาบทไปฉันทก่อนเหล็กร้อนที่ติดไฟแทนการฉันทข้าวชาวบ้าน ฉะนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่า คำอธิบายของสารัตถที่ปณีฎีกาทั้ง ๒ อย่าง เป็นคำอธิบายที่มีปัญหาและไม่สอดคล้องกับหลักการในพระไตรปิฎก ดังนั้น ณ ตอนนี เราจึงสรุปได้ว่า พระพุทธรูปที่ว่า ถ้าสงฆ์ปรารถนา จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ถอนได้ ไม่ใช่พระดำรัสที่อนุญาตให้สงฆ์ถอนสิกขาบทเล็กน้อย แต่เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสเพื่อทดลองใจเหล่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ฉะนั้น พระพุทธรูปที่ว่านี้จึงไม่ควรถูกนำไปใช้เป็นเหตุผลหรือเป็นข้ออ้างในการถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพราะว่า สิกขาบททุกข้อล้วนเกิดขึ้นจากความประพฤตินี้ไม่เหมาะสมของพระภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุประพฤตินี้ การมีความคิดที่จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยโดยที่กักตีความพระพุทธรูปดังกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ ย่อมเท่ากับว่าเป็นการทำลายพระพุทธศาสนา ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องความสำคัญและประโยชน์ของพระวินัย

บรรณานุกรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ตอบ ดร.มาร์ติน: พุทธวินัย ถึง ภิกษุณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. ม.ป.ท., ๒๕๕๕.

พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระญาณสังวร (อาจ อาสภมหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

พระมหาตวสยาม วชิรปัญญา. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอกพิมพ์ไท จำกัด, ๒๕๕๗.

พระมหาธิตีพงษ์ อุตตมปญโญ. **ไวยากรณ์บาลีเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ประยูรศาสน์การพิมพ์, ๒๕๖๐.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. **การตีความในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เซ็นจูรี, ๒๕๖๑.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **สารัตถที่ปณีฎีกา (ตติโย ภาโค)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๘.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

- _____ . อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- _____ . อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- _____ . อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ปปัญจสุทนี ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- _____ . คัมภีร์มลินทปัญหาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙.
- Assistant Professor Ven. Guang Xing. “The Questions of Lesser and Minor Rules”. **Journal of International Buddhist Studies (JIBS)**. Vol. 2 (December 2010).
- Bhikkhu Khantipāl. **The Buddhist Monk’s Discipline Some Points Explained for Laypeople**. Kandy Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 1984.
- Jotiya Dhirasekera. **Buddhist Monastic Discipline**. Colombo: M.D. Gunasena & Co, 1982.
- Richard F. Gombrich. **Theravāda Buddhism**. 2 ed. London and New York: Routledge, 2006.
- Sanu Mahatthanadull. “Bhikkhu Pātimokkha: the Fundamental Precepts and their Number of Rules”. **Teaching Document**. International Buddhist Studies College: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2014.
- ธรรมपालา. “เรื่อง “เงินทอง” กับ “ทางออก” ของคณะสงฆ์ไทย”. **ประชาไท**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://prachatai.com/journal> [๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๕].